Noordse winterjuffer (*Sympecma paedisca*) en Bruine winterjuffer (*Sympecma fusca*) in zelfde voortplantingswater

R. Manger

Inleiding

In april 2007 zijn zowel exemplaren van Noordse winterjuffer *Sympecma paedisca* als Bruine winterjuffer *S.fusca* waargenomen bij water in de omgeving van Nijensleek (Dr.). Deze waarneming is bijzonder omdat het de eerste keer is dat eiafzet van de Noordse winterjuffer is vastgesteld buiten de bekende belangrijke voortplantingsgebieden in Nederland. Waarnemingen van beide soorten winterjuffers bij geschikt voortplantingswater in Nederland waren tot dan toe bovendien alleen bekend van de Kuinderplas (NOP). In Noord-Nederland wordt de Bruine winterjuffer in de loop van de jaren '90 steeds vaker waargenomen (NVL, 2002). In Drenthe wordt de soort vanaf 1995 jaarlijks in lage aantallen aangetroffen (Manger & Abbingh, 2004). Vooral de laatste jaren worden enkele exemplaren van open bosgebieden in Zuidwest-Drenthe en aangrenzend Friesland gemeld. Ook zijn er Drentse waarnemingen bekend van heideterreinen of tuinen in de vliegperioden van 2004-2006 en is in de provincie voortplanting aangetoond.

Foto: R. Manger

Figuur 1
Petgat in Drenthe waar voortplantingsactiviteit van Noordse winterjuffer *Sympecma paedisca* en Bruine winterjuffer *S.fusca* is waargenomen.
Peat hole in the province of Drenthe where reproduction activity of both Sympecma paedisca *and* S.fusca *was observed.*

Foto: R. Manger

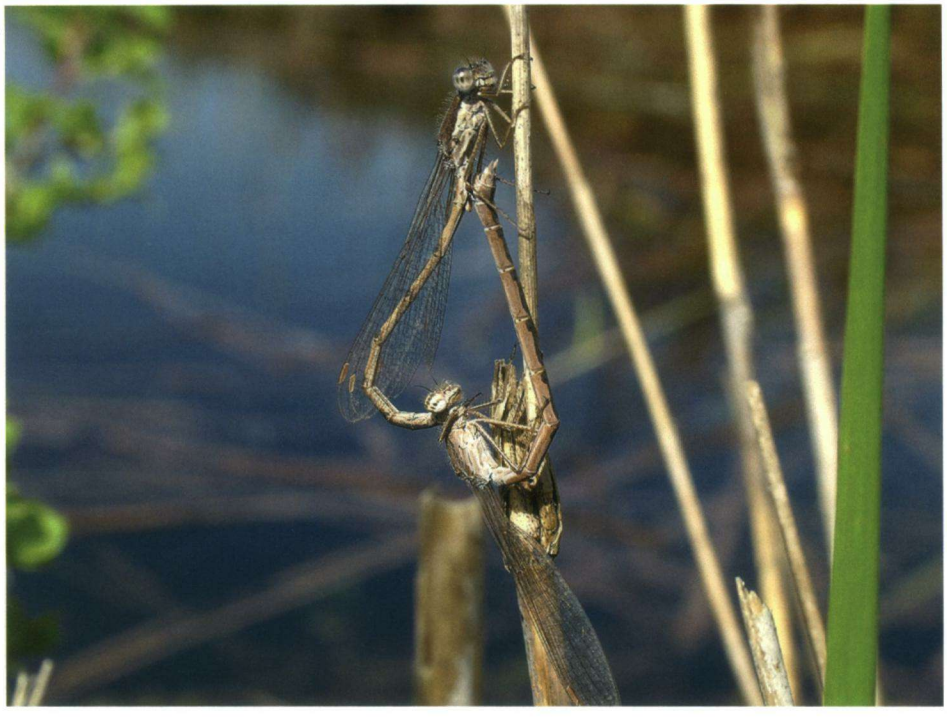

Figuur 2
Kortstondig paringswiel van een ♂ Bruine winterjuffer (*Sympecma fusca*) met een ♀ Noordse winterjuffer (*Sympecma paedisca*) in april 2007.
Brief copula of Sympecma fusca *and* Sympecma paedisca *in April 2007.*

Voortplantingswater

De locatie bij Nijensleek betreft een laagveenachtig gebied van geringe omvang, direct grenzend aan een zandafgraving in het stroomdal van de Wapserveensche Aa. Het gebied is op ongeveer 17 km afstand van De Weerribben gelegen, tussen twee hoger gelegen zandruggen. In het open terrein zijn enkele petgaten aanwezig met licht tot matig voedselrijk, helder, stilstaand water, waarvan de diepte circa 1 m bedraagt (figuur 1). De vegetatie in de petgaten wordt voornamelijk bepaald door Riet (*Phragmites australis)* en lisdodden (*Typha*). De smalle, lager gelegen (ongeveer 0,5 m waterpeil) sloten ten noorden en zuiden van het gebied vertonen typische kenmerken van kwel als bruinrood gekleurd water (ijzermoer) en een bacteriefilm.

Waarnemingen

De petgaten zijn in 2007 vier maal bezocht (tabel 1). Beide soorten winterjuffers zijn over een periode van ruim vijf weken bij het water waargenomen. Bij het eerste bezoek op 14 april werd al direct voortplanting van Noordse winterjuffers vastgesteld (figuur 4). Eiafzet vond plaats op afgestorven drijvende rietstengels. Van de Bruine winterjuffer is geen eiafzet of zelfs maar tandem waargenomen, ondanks de aanwezigheid van geslachtsrijpe vrouwtjes.

Het maximumaantal winterjuffers dat tijdens een bezoek werd waargenomen bedroeg negen exemplaren (tabel 1). Bijzonder was de waarneming van een tandem van een mannetje Bruine met een vrouwtje Noordse winterjuffer (figuur 2); het paringswiel duurde slechts 15 seconden. Mannetjes van de Bruine winterjuffer leken dominant over mannetjes van de Noordse winterjuffer. Regelmatig verjoegen zij tandems van de Noordse winterjuf-

Tabel 1
Aantal waargenomen individuen van de Noordse en Bruine winterjuffer nabij Nijensleek.
Number of observed Sympecma paedisca *and* S.fusca *at the Nijensleek location.*

Datum	Max temp.	Bewolking	*S. fusca*			*S. paedisca*			Totaal indiv.
	°C	%	♂	♀	tandem/ eiafzet	♂	♀	tandem/ eiafzet	
14-4-2007	27	0	1	–	–	1	–	1	4
16-4-2007	26	0	2	2	–	1	–	2	9
22-4-2007	20	0	1	–	–	1	–	–	2
18-5-2007	22	50	–	–	–	1	–	–	1

fer of probeerden een copula te verbreken om zelf een tandem te vormen.

Discussie

Over het voorkomen van beide soorten winterjuffers bij hetzelfde water in de voortplantingstijd is maar weinig bekend. Bij de Kuinderplas (waar de Noordse winterjuffer zich voortplant) zijn sinds 1995 sporadisch waarnemingen bekend van Bruine winterjuffers, maar voortplanting is daar nooit vastgesteld. Wel is in het voorjaar van 2007 gezien dat een mannetje van de Noordse winterjuffer een vrouwtje van de Bruine winterjuffer korte tijd achter de kop vast hield (wrn. E.P. DE BOER).

In Duitsland bevinden zich daarentegen enkele locaties waar beide soorten winterjuffers voorkomen en zich ook voortplanten (SCHMIDT, 1993; NVL, 2002). In Zuid-Europa plant de Bruine winterjuffer zich in verschillende watertypen voort, ook in stromende wateren. De soort verkiest voedselarme tot matig voedselrijke plassen en vennen met veel Riet, biezen en russen. Het ondiepe water dat snel opwarmt bevindt zich veelal in een bosrijke omgeving met vooral naaldbos (JÖDICKE, 1997). In Noord-Europa lijkt de soort kritischer en worden stromende (koude) wateren gemeden (JÖDICKE, 1997).

Foto: R. Manger

Figuur 3
Territoriaal mannetje Bruine winterjuffer *Sympecma fusca* (rechts) en een geslachtsrijp vrouwtje (links) aan de waterkant.
Territorial male Sympecma fusca *(right) and a mature female (left) at the waterside.*

Foto: R. Manger

Figuur 4
Eiafzettende tandem *Sympecma paedisca*.
Ovipositing tandem Sympecma paedisca.

De temperatuur van het water blijkt bepalender te zijn dan de samenstelling ervan (STARK, 1976).

De Bruine winterjuffers bij Nijensleek zijn vermoedelijk afkomstig van het op 2-3 km oostelijk gelegen bos- en heidegebied Westerzand. Daar worden de laatste jaren lage aantallen overwinterende Bruine winterjuffers aangetroffen (gegevens LWD). Hoewel de omstandigheden voor voortplanting gunstig waren is dit niet vastgesteld: april 2007 was de warmste, droogste en zonnigste aprilmaand ooit en de herfst en winter van 2006 waren de zachtste sinds drie eeuwen (KNMI, 2007).

René Manger
Stoepveldsingel 55
9403 SM Assen
tel.: 0592-374470
e-mail: rmanger@planet.nl

Literatuur

JÖDICKE, R., 1997. Die Binsenjungfern und Winterlibellen Europas. Lestidae. Die Neue Brehm-Bücherei Bd 631. Westarp Wissenschaften, Magdeburg.

KNMI, 2007. Website www.knmi.nl. Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut, Bilthoven.

MANGER, R. & G. ABBINGH, 2004. Libellen in Drenthe. Verspreidingsatlas 1995-2004. Libellenwerkgroep Drenthe (LWD), Assen.

NVL, 2002. De Nederlandse Libellen (Odonata). Nederlandse Fauna 4. Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie. Naturalis, KNNV Uitgeverij & EIS-Nederland, Leiden.

SCHMIDT, B., 1993. Die Siberische Winterlibelle (Odonata) im südwestlichen Alpenvorland. Carolinea 41: 83-92.

STARK, W.,1976. Die Libellen der Steiermark und des Neusiedler Sees in Monographischer Sicht. Inaug.Diss. Uni. Graz.

Summary

MANGER, R., 2007. Both *Sympecma paedisca* and *Sympecma fusca* in the same breedinghabitat. Brachytron 11(1): 83-86.

In 2007 for the first time reproduction of the Siberian winter damsel *Sympecma paedisca* was observed outside the well known reproduction sites in the Netherlands. The distance from this peat hole to the peat bogs in De Weerribben is about 17 kilometers.
It was also the first time both Siberian winter damsel and Common Winter Damsel *S.fusca* were observed together within the reproduction period for at least five weeks. The observations include both reproduction activity of Siberian winter damsel and Common Winter Damsel. The reproduction site is located along a stream and includes several mesotrophic ponds.

Keywords
Odonata, Zygoptera, Lestidae, *Sympecma paedisca*, *Sympecma fusca*, reproduction, competition,copula, Drenthe, The Netherlands.